

Homelessness: A product of housing policies and wealth distribution inequality in Karaj Metropolis

Hossein Dehghan¹ | Nazila Abedian shahraki² | Talieh khademian³

1. Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, North Tehran Azad University, Tehran, Iran. Corresponding Author, E-mail: dehqan.azad@gmail.com
2. PhD student, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, North Tehran Azad University, Tehran, Iran. E-mail: abedian.nazila@gmail.com
3. Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, North Tehran Azad University, Tehran, Iran. E-mail: t-khademian@iau-tnb.ac.ir

Article Info	Extended Abstract
<p>Article type: Research Article</p> <p>Article history: Received: 31 - 08 - 2025 Received in revised form: 3 - 10 - 2025 Accepted: 4 - 10 - 2025 Published online: 13- 12 – 2025</p> <p>Keywords: <i>Homelessness, Housing Policies, Distributive Wealth Inequality, Class Gap, Social Justice, Karaj Metropolis.</i></p>	<p>Objective This research, focusing on the Karaj metropolis, examines the role of government housing policies and distributive wealth inequality in the formation and continuation of the phenomenon of homelessness. In contrast to common perspectives that view homelessness as a result of individual weakness, inefficiency, or even choice, this study emphasizes structural, social, and economic factors. The importance of this issue stems from the fact that homelessness is not only one of the most prominent indicators of urban poverty but its consequences are also widespread across areas of public health, social security, human dignity, and sustainable development. Due to its geographical and economic position, the Karaj metropolis is a destination for many internal migrants. Rapid urbanization, a lack of affordable housing, weak supportive policies, and an increasing class divide have created conditions that allow this city to become one of the country's main centers for the manifestation of homelessness. The main objective of the research is to identify the direct relationship between the quality and effectiveness of housing policies, on the one hand, and the extent of distributive wealth inequality, on the other, with the rate and severity of homelessness in this city.</p> <p>Methodology: The current study was conducted using a quantitative method with a survey design. The statistical population includes homeless individuals residing in Karaj's shelters (Qods Square, Hesarak Bala, Chamran Park, and Mosalla) as well as individuals living in parks, tents, rented rooms, and graves. The sample size was determined to be 350 people based on the Cochran formula, selected partly through probability cluster sampling and partly through purposive sampling. The data collection tool was a researcher-made questionnaire based on a five-point Likert scale. Pearson's statistical tests and multivariate regression using SPSS software were used for data analysis. The validity of the questionnaire was confirmed by expert opinion and preliminary tests, and its reliability was deemed appropriate through Cronbach's Alpha (over 0.8).</p> <p>Findings: Based on the descriptive findings of this research, 74 percent of the respondents were male, and women constituted only 23 percent; additionally, 3 percent were reported as transgender. In terms of education, close to 60 percent were below diploma level, indicating a low educational level among the homeless. The dominant age group was between 30 and 50 years, which is associated with the greatest economic pressure and family responsibilities. Regarding employment status, about 52 percent had a job with variable and unstable income, 22 percent were completely unemployed, and only 20 percent had a</p>

stable job. In terms of health status, 45 percent suffered from addiction, nearly 10 percent had mental illnesses, and about 17 percent faced other physical illnesses. This research clearly shows that homelessness is a product of social and economic structures and not merely due to individual weakness or personal choice. This conclusion is consistent with structural-functional theories that analyze poverty and homelessness as functional phenomena within the capitalist system. It also aligns with the Marxist perspective on class conflict and the role of capitalism in reproducing inequality. Moreover, Guy Standing's theory of the "Precariat" is reflected in this research; according to this theory, neoliberal policies and economic globalization have led to the expansion of "precarious work" and a reduction in job and housing security. The research findings also showed that a large segment of the homeless has temporary and unstable jobs, which has stripped them of the ability to secure stable housing. Furthermore, analyzing the results with a Foucauldian approach indicates that the social stigma of homelessness functions as a tool for social control. In this view, the homeless are largely treated as "inefficient and burdensome individuals" rather than victims of unequal economic and social structures. This perception reduces public empathy and leads to the passivity of policymakers.

Conclusion: Effective housing policies can play a significant role in reducing homelessness. Programs such as housing price stabilization, rent control, provision of interest-free loans, and special support for vulnerable groups are among the effective policies. A combination of structural and supportive measures is necessary to confront this crisis, including: the construction of affordable housing and stable financing for low-income groups, strengthening welfare policies and job skills training, and the cooperation of the government, civil institutions, and the private sector to reduce the class gap and the continuous collection and analysis of data for more precise planning. Overall, it can be stated that homelessness in the Karaj metropolis is not an individual phenomenon but a direct result of social inequality and weak housing policies. To mitigate this problem, a change in the approach to housing policies and a more equitable redistribution of resources are necessary. The experience of Karaj can be a model for other Iranian cities facing a similar challenge. Finally, only through structural reforms and the reinforcement of justice-oriented policies can effective steps be taken toward reducing homelessness.

Cite this article: Dehghan., H., Abedian shahraki, N., & khademian, T. (2025). Homelessness: A product of housing policies and wealth distribution inequality in Karaj Metropolis. *Biopolitics and Development*, 1 (3), 31-48. DOI: [10.22034/jbpd.2025.144431.1022](https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.144431.1022)

DOI: [10.22034/jbpd.2025.144431.1022](https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.144431.1022)

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan Press.

بی‌خانمانی: محصول سیاست‌های مسکن و نابرابری توزیعی ثروت در کلان‌شهر کرج

حسین دهقان^۱ | نازیلا عابدیان شهرکی^۲ | طلیمه خادمیان^۳

۱. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد تهران شمال، تهران، ایران. نویسنده مسئول، رایانامه: dehqan.azad@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد تهران شمال، تهران، ایران. رایانامه: abedian.nazila@gmail.com

۳. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد تهران شمال، تهران، ایران. رایانامه: t-khademian@iau-tnb.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده مبسوط
نوع مقاله:	هدف: هدف این پژوهش با تمرکز بر کلان‌شهر کرج، نقش سیاست‌های مسکن دولت و نابرابری توزیعی ثروت را در شکل‌گیری و تداوم پدیده بی‌خانمانی بررسی می‌کند. در مقابل دیدگاه‌های رایجی که بی‌خانمانی را نتیجه ضعف فردی، ناکارآمدی یا حتی انتخاب می‌دانند، این مطالعه بر عوامل ساختاری، اجتماعی و اقتصادی تأکید می‌کند. اهمیت این مسئله از آنجا ناشی می‌شود که بی‌خانمانی نه تنها یکی از شاخص‌های برجسته فقر شهری است، بلکه پیامدهای آن در حوزه‌های سلامت عمومی، امنیت اجتماعی، کرامت انسانی و توسعه پایدار گسترده است. کلان‌شهر کرج به دلیل موقعیت جغرافیایی و اقتصادی، مقصد بسیاری از مهاجران داخلی است. شهرنشینی سریع، کمبود مسکن مقرون‌به‌صرفه، ضعف سیاست‌های حمایتی و افزایش شکاف طبقاتی، شرایطی را ایجاد کرده که این شهر را به یکی از کانون‌های اصلی بروز بی‌خانمانی در کشور تبدیل کند. هدف اصلی پژوهش، شناسایی رابطه مستقیم کیفیت و اثربخشی سیاست‌های مسکن از یک سو، و میزان نابرابری توزیعی ثروت از سوی دیگر، با نرخ و شدت بی‌خانمانی در این شهر است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۰۹	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۱۱	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۱۲	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۹/۲۲	
کلیدواژه‌ها:	روش: مطالعه حاضر با روش کمی و با طرح پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری شامل افراد بی‌خانمان ساکن در مراکز اسکان موقت کرج (میدان قدس، حصارک بالا، پارک چمران و مصلا) و نیز افراد ساکن در پارک‌ها، چادرها، اتاق‌های اجاره‌ای و گورها می‌باشد. حجم نمونه با فرمول کوکران ۳۵۰ نفر تعیین و به صورت ترکیبی از نمونه‌گیری خوشه‌ای احتمالی و نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق‌ساخته مبتنی بر مقیاس لیبرت پنج‌درجه‌ای بود. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری پیرسون و رگرسیون چندمتغیره با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. رویی پرسشنامه با نظر خبرگان و آزمون‌های مقدماتی تأیید و پایایی آن با آلفای کرونباخ (۰.۸) مناسب تشخیص داده شد.
بی‌خانمانی، سیاست‌های مسکن، نابرابری توزیعی ثروت، شکاف طبقاتی، عدالت اجتماعی، کلان‌شهر کرج.	
یافته‌ها: بر اساس یافته‌های توصیفی این پژوهش، ۷۴ درصد پاسخ‌دهندگان مرد و زنان تنها ۲۳ درصد را تشکیل می‌دادند؛ علاوه بر این، ۳ درصد به عنوان تراجنسیتی گزارش شدند. از نظر تحصیلات، نزدیک به ۶۰ درصد زیر دیپلم بودند که نشان‌دهنده سطح تحصیلی پایین در بین بی‌خانمان‌ها است. گروه سنی غالب بین ۳۰ تا ۵۰ سال بود که با بیشترین فشار اقتصادی و مسئولیت‌های خانوادگی همراه است. از نظر وضعیت اشتغال، حدود ۵۲ درصد شغل متغیر و ناپایدار داشتند، ۲۲ درصد کاملاً بیکار بودند و تنها ۲۰ درصد شغل ثابت داشتند. از نظر وضعیت سلامت، ۴۵ درصد مبتلا به اعتیاد، نزدیک به ۱۰ درصد دارای بیماری روانی و حدود ۱۷ درصد با سایر بیماری‌های جسمی مواجه بودند. این پژوهش به وضوح نشان می‌دهد که بی‌خانمانی محصول ساختارهای اجتماعی و اقتصادی است و نه صرفاً ناشی از ضعف فردی یا انتخاب شخصی. این نتیجه با نظریه‌های ساختاری-کارکردی که فقر و بی‌خانمانی را پدیده‌هایی	

کارکردی در درون نظام سرمایه‌داری تحلیل می‌کنند، همسو است. همچنین با دیدگاه مارکسیستی درباره تضاد طبقاتی و نقش سرمایه‌داری در بازتولید نابرابری همخوانی دارد. علاوه بر این، نظریه «طبقه ناپایدار» (پرسیاریا) گای استندینگ در این پژوهش بازتاب یافته است؛ بر اساس این نظریه، سیاست‌های نولیبرالی و جهانی‌سازی اقتصادی به گسترش «کار ناپایدار» و کاهش امنیت شغلی و مسکن انجامیده است. یافته‌های پژوهش همچنین نشان داد که بخش بزرگی از بی‌خانمان‌ها شغل موقت و ناپایدار دارند که آنان را از توانایی تأمین مسکن پایدار محروم کرده است. همچنین تحلیل نتایج با رویکرد فوکویی نشان می‌دهد که برچسب اجتماعی بی‌خانمانی به مثابه ابزاری برای کنترل اجتماعی عمل می‌کند. در این دیدگاه، با بی‌خانمان‌ها عمدتاً به عنوان «افراد ناکارآمد و بار اضافه» و نه قربانیان برخورد می‌شود.

نتیجه: سیاست‌های مؤثر مسکن می‌توانند نقش مهمی در کاهش بی‌خانمانی ایفا کنند. برنامه‌هایی مانند تثبیت قیمت مسکن، کنترل اجاره‌بها، ارائه وام‌های بدون بهره و حمایت ویژه از گروه‌های آسیب‌پذیر از جمله سیاست‌های مؤثر هستند. ترکیبی از اقدامات ساختاری و حمایتی برای مقابله با این بحران ضروری است که از جمله می‌توان به ساخت مسکن مقرون‌به‌صرفه و تأمین مالی پایدار برای گروه‌های کم‌درآمد، تقویت سیاست‌های رفاهی و آموزش مهارت‌های شغلی، همکاری دولت، نهادهای مدنی و بخش خصوصی برای کاهش شکاف طبقاتی و جمع‌آوری و تحلیل مستمر داده‌ها برای برنامه‌ریزی دقیق‌تر اشاره کرد. به طور کلی می‌توان بیان کرد که بی‌خانمانی در کلان‌شهر کرج یک پدیده فردی نیست، بلکه نتیجه مستقیم نابرابری اجتماعی و سیاست‌های ضعیف مسکن است. برای کاهش این مشکل، تغییر در رویکرد سیاست‌های مسکن و بازتوزیع عادلانه‌تر منابع ضروری است.

استناد: دهقان، حسین، عابدیان شهرکی، نازیلا و خادمیان، طلیعه. (۱۴۰۴). بی‌خانمانی: محصول سیاست‌های مسکن و نابرابری توزیعی ثروت در کلان‌شهر کرج.

زیست‌سیاست و توسعه، ۱ (۳)، ۳۱-۴۸. DOI: [10.22034/jbpd.2025.144431.1022](https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.144431.1022)

DOI: [10.22034/jbpd.2025.144431.1022](https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.144431.1022)

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه کردستان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

بی‌خانمانی، رایج‌ترین شکل محرومیت از مسکن است که به شکل سکونتگاه‌های غیررسمی و ضعیف و اغلب بدون دسترسی به آب سالم و بهداشت و غذا قابل مشاهده است و ساکنان آن معمولاً در ترس دائمی زندگی می‌کنند. چه ساکنان پیاپی، چه افرادی که سازه‌های در معرض خطر و به اصطلاح «غیر مجاز»^۱ را اشغال می‌کنند یا در کمپ‌ها و گرمخانه‌ها اقامت دارند، همگی بی‌خانمان هستند. هولچانسکی (۲۰۰۹: ۲) خانه را به عنوان «فضای اجتماعی، روانی و نه فقط یک خانه به عنوان یک ساختار فیزیکی» تعریف می‌کند. به این ترتیب، «بی‌خانمان»^۲ به معنای فردی است با نبود همه این راحتی‌ها و حمایت‌های جسمی و اجتماعی-احساسی. بی‌خانمانی دارای اشکال و عناوین متفاوتی مثل ماشین خوابی، کارتن خوابی، اتوبوس خوابی، قطار خوابی، گور خوابی، زیر پل خوابی، خیابان خوابی، مترو خوابی، خرابه خوابی و ... است. سازمان ملل بی‌خانمانی را به دو دسته تقسیم می‌کند ۱- بی‌خانمانان مطلق: افرادی که در خیابان زندگی می‌کنند و در اثر حوادث مختلف در زندگی به این وضعیت مبتلا می‌شوند. ۲- بی‌خانمان نسبی: کسی است که استانداردهای اسکان را مثل حمایت مناسب، آب سالم، امکانات بهداشتی و امنیت را ندارد (Bidaari, 2017). برخی از دست دادن مسکن به مدت ۱۴ روز یا بیشتر به صورتی که فرد نتواند منزلی از طریق شبکه‌های حمایتی، خانوادگی یا منابع دیگر به دست آورد، یکی از ملاک‌های بی‌خانمانی تلقی می‌کند (Ghaderi and Akbari, 2006). بی‌خانمانی^۳ بر هر کشور و هر جامعه‌ای تأثیر می‌گذارد. بی‌خانمانی نه تنها از نظر حق داشتن مسکن مناسب یک نگرانی جدی است، بلکه اگر به میزان عوارض و مرگ و میر افراد در شرایط بی‌خانمانی نگاه کنیم و آن را با افرادی که به اندازه کافی مسکن دارند مقایسه کنیم، تفاوت تکان‌دهنده است. در مورد مسئله اجتماعی بودن بی‌خانمانی می‌توان حداقل چهار دلیل زیر را برشمرد: اولاً جامعه‌شناسان بر این باورند که مشکل اجتماعی به خصوص بی‌خانمانی و سایر آسیب‌های اجتماعی پدیده‌های فردی یا انتزاعی نیستند. در عوض، آن‌ها پدیده‌های اجتماعی ریشه‌دار در جامعه هستند.

از دیدگاه جامعه‌شناسان، شکاف بین گروه‌های مختلف جامعه به ظهور برخی از بیماری‌ها در قالب جرم و مشکلات اجتماعی در جامعه منتهی می‌شود (Macionis, 2017: 48). ثانیاً بی‌خانمان شدن معمولاً ناشی از یک عامل خطر منفرد نیست، بلکه بیشتر اوقات نتیجه چندین مسأله پیچیده است. عوامل ساختاری مانند فقر، بیکاری، محرومیت اجتماعی و فقدان مسکن ارزان‌قیمت و مسکن اجتماعی به‌طور گسترده‌ای به عنوان عوامل مؤثر در ایجاد و حفظ شرایط بی‌خانمانی شناخته شده‌اند (Sahraei, 2022: 30). ثالثاً بی‌خانمانی یک مسئله اجتماعی است، زیرا تهدیدی برای اهداف اجتماعی است. اگر اهداف یک جامعه را توسعه و توسعه را در معنای مورد نظر آمارتیا سن (۱۳۹۴) «توسعه به منزله آزادی» (Peet & artwick, 2021: 34) یا در معنای مورد نظر فردریک نوهاوزر، «رشد و شکوفایی انسان» (Neuhouser, 2023: 25) تلقی کنیم، بی‌خانمانی، مانع بزرگی در دستیابی به این هدف است. بالأخره اینکه، باید به خاطر داشته باشیم که وقتی گروه‌های مختلف تفاسیر و اولویت‌های رقیب در مورد حقوق بشر دارند، دیدگاه قدرتمندترین‌ها غالب می‌شود. در دیدگاه قدرتمندان بی‌خانمان‌ها افرادی مجرم و تبیل هستند و نباید به

¹ unauthorized

² Homeless person

³ Homelessness

آنها کمک کرد (باندز، ۲۰۲۱: ۱۰).

در بسیاری از نقاط جهان، بی‌خانمانی در حال افزایش است که ناشی از نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی و بهداشتی است. همان‌طور که می‌دانیم، بی‌خانمانی یک مشکل عمیقاً پیچیده است که در تقاطع نگرانی‌های اجتماعی متنوع و مرتبط قرار دارد. در کشور ما ایران نیز پدیده بی‌خانمانی به عنوان یک مسئله اجتماعی، توجه محققان و برنامه‌ریزان را به خود جلب کرده است. این پدیده بیشتر در کلان‌شهرها که با چالش‌های نوظهور مانند فرآیندهای سریع شهرنشینی، سیاست‌های اقتصادی نابرابر و ایدئولوژی‌های سیاسی- نهادی همراه با تهدیدهای خطرناک اکولوژیکی و اقلیمی همراه هستند مشاهده می‌شود. با شروع مدرنیسم در ایران و به دنبال آن افزایش سرعت حرکت به شهرهای بزرگ و افزایش شکاف‌های مالی در شهرهای بزرگ ایران، پدیده‌هایی مانند حاشیه‌نشینی و زاغه‌نشینی به وجود آمد و تعداد بی‌خانمان‌ها افزایش یافت. یکی از استان‌هایی که به شدت با رشد جمعیت مهاجر و شهرنشینی سریع رو به رو است، استان البرز با مرکزیت کلان‌شهر کرج است. استان البرز دارای ۱۸ شهر و حدود ۳۰۰ روستا است که جمعیتی بیش از ۳ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر را در خود جای داده است و طبق گزارش رسمی سالانه بین ۱۲۰ هزار تا ۱۴۰ هزار نفر جمعیت به واسطه مهاجرت‌ها به جمعیت البرز افزوده می‌شود^۱.

به‌رغم رشد چشمگیر بی‌خانمانی در کلان‌شهر کرج، مطالعات آکادمیک قابل توجهی درباره علل بی‌خانمانی و راه‌های مقابله با آن انجام نشده است و توجه به این مسائل از سوی مسئولان و افراد نیکوکار به صورت فصلی به ویژه در فصل زمستان است. با توجه به اهمیت مطالعه مسائل اجتماعی در راستای دستیابی به توسعه اجتماعی و فراهم‌سازی بسترها و زمینه‌های لازم جهت رشد و شکوفایی همه انسان‌ها و توجه هر چه بیشتر به کرامت انسانی و حقوق بشر تمام شهروندان کرج، این مطالعه با هدف روشن‌سازی پدیده بی‌خانمانی به عنوان یک مسئله اجتماعی در کلان‌شهر کرج و رابطه آن با سیاست‌های مسکن و نابرابری توزیعی در ثروت، در قالب یک رساله دکتری انجام شده است. لذا سوال پژوهشی که محقق در این مطالعه بدان پاسخ داده است را می‌توان بدین‌گونه تدوین کرد: سیاست‌های مسکن و نابرابری توزیعی در ثروت چه نقشی در بروز مسئله بی‌خانمانی دارند؟.

۲. مبانی نظری

مردم در طول زندگی خود بارها به فقر وارد و خارج می‌شوند که بسیاری از آنها از طبقه متوسط هستند. سوابق افراد نشان می‌دهد که حتی با سال‌ها اشتغال ثابت هم انسان‌ها در فقر فرو می‌روند و نمی‌توانند بهبود یابند (Yvonne, 2017: 17). با وجود تفاوت‌های بسیاری که در بین افراد بی‌خانمان موجود است از جمله سن، ترکیب خانوار، علت بی‌خانمانی، مدت بی‌خانمانی، ناتوانی‌های جسمی و روحی، یک ویژگی در بین آنها مشترک است. همه این افراد، خیابان را به عنوان یک مکان برای زندگی تعریف می‌کنند و به دلایل متفاوت، موجودی مسکن پاسخگوی نیاز آنها نیست. از جمله این دلایل می‌توان به بالا بودن هزینه خرید و اجاره مسکن، شرایط غیر قابل سکونت از لحاظ اندازه و مکان، اشاره کرد. یکی از علل شناخته شده بی‌خانمانی، عدم وجود خانه برای افراد کم درآمد است. در واقع از دست دادن شغل نیز منجر به ناتوانی در پرداخت اجاره‌های فعلی یا وام‌های مسکن می‌شود. به عبارت دیگر اگر برنامه‌های

۱. مهدی حسینی معاون شهرسازی و معماری اداره کل راه و شهرسازی البرز در مصاحبه با خبرنگار ایرنا، کد خبر ۸۵۱۸۶۱۷۰، ۱۰ مرداد ۱۴۰۲.

کمک مسکن در اختیار کسانی که از بیکاری یا بیماری روانی یا بحران‌های شخصی رنج می‌برند قرار می‌گرفت بخش قابل توجهی از مشکل بی‌خانمانی بهبود پیدا می‌کرد (هاردینگ، ۲۰۲۰: ۹۸) آسیب‌پذیری‌های فردی، بیماری‌های روانی و مشکلات سوء‌مصرف مواد مخدر، فقر و مشکل گرانی مسکن عواملی هستند که بی‌خانمانی و محرومیت از مسکن را منجر شده‌اند. با این حال بررسی شواهد نشان می‌دهد که بی‌خانمانی و محرومیت از مسکن ارتباط نزدیکی با سیستم‌های رفاهی و سیاست‌های آن و موانع ساختاری دارد (بریدرتون و همکاران، ۲۰۲۳: ۶۰).

بی‌خانمانی در یک تعامل بین عوامل ساختاری و بین فردی پدید می‌آید و نقش دولتهای رفاه، نمایانگر سطح سیستم است. از طریق سیاست‌های اجتماعی و مسکن یک سیستم رفاهی کارآمد به وجود می‌آید که خطر بی‌خانمانی را برای افرادی که امکانات لازم را ندارند کاهش می‌دهد (بریدرتون و همکاران، ۲۰۲۳: ۶۰). بی‌خانمانی با مسائل اجتماعی^۱ و مشکلات بازار مسکن^۲ در هم تنیده است (فیتزپاتریک، ۲۰۰۶؛ استفنز و فیتزپاتریک، ۲۰۱۰). مشکلات بازار مسکن مانند استطاعت و اخراج در برخی کشورها نقش مهمی و در برخی دیگر نقشی جزئی دارد که با سیستم رفاهی و مسکن مرتبط است (Elsinga, 2015: 16). یکی از مباحث عمده در بحث نقش دولت‌ها در پیشگیری و کاهش بی‌خانمانی، موضوع سیاست مسکن است. سیاست مسکن^۳ به اقدامات دولت اعم از قانونگذاری و ارائه برنامه اطلاق می‌شود که تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم بر عرضه و در دسترس بودن مسکن، استانداردهای مسکن و برنامه‌ریزی شهری دارد. دولت از طریق قوانین، تخصیص منابع، سیاست‌های مالیاتی و سیاست مسکن نیز می‌تواند بر قیمت‌ها و مقرون‌به‌صرفه بودن خانه و همچنین در دسترس بودن عرضه مناسب مسکن اجاره‌ای تأثیر بگذارد (استفنز و فیتزپاتریک، ۲۰۰۷: ۳۰۸). سیاست مسکن همچنین می‌تواند از طریق محدود کردن جریان خانواده‌ها به سمت بی‌خانمان‌ها و با حل بی‌خانمانی پس از وقوع آن، بر میزان بی‌خانمانی تأثیر بگذارد. به نظر می‌رسد استراتژی‌های پیشگیری از قبیل میانجیگری خانواده درجه دو و سه، مشاوره مسکن، مذاکره با صاحب خانه‌ها می‌تواند تفاوت قابل توجهی را در «هجوم» به بی‌خانمانی ایجاد کند (پاوسون و همکاران، ۲۰۰۶).

به طور مشابه، ارائه کمک‌های مناسب برای خانوارهایی که نیازهای حمایتی دارند، می‌تواند هم به جلوگیری از بی‌خانمانی کمک و هم نقشی حیاتی در حل آن ایفا کند. بدون تردید دولت به شیوه‌های مختلف بر جنبه‌های گوناگون زندگی و از طریق آنچه که مایکل مان (۱۹۹۳) به عنوان قدرت زیربنایی یا توانایی دولت برای نفوذ به جامعه مدنی تعریف می‌کند، تأثیر می‌گذارد (Olsen and Marger, 1993). سیاست‌های مسکن دولت بر تشویق ساخت و سازهای جدید متمرکز است. در جایی دیگر مبارزه با افزایش جمعیت، جزء سیستم‌های مسکن قرار می‌گیرد (Homeland, 2017). سیستم‌های مسکن و رفاه اجتماعی برای خانواده‌های فقیر و خانواده‌هایی که فقط بزرگسال دارند به شدت کاهش یافته است (Edgar and Doherty, 2001). قشربندی جمعیت در یک جامعه با توزیع نابرابر منابع با ارزش شروع می‌شود. در جامعه‌شناسی به لحاظ تاریخی بر پول یا ثروت مادی، قدرت و پرستیژ به عنوان منابع کلیدی که به طور نابرابر توزیع می‌شوند تأکید شده است؛ اما همچنانکه جوامع تمایز می‌یابند منابع بیشتری وارد بازی می‌شوند با این حال نابرابری‌ها در توزیع ثروت و قدرت مهمترین منابع در نظام‌های قشربندی هستند زیرا پول و قدرت عموماً دسترسی به منابع دیگر را تسهیل می‌کنند (Ebrahimi Looiyeh et al 2018: 167). شایان ذکر است که مشکلات

¹ Social problems

² Housing market problems

³ Housing Policy

مسکن و بی‌خانمانی به طور مساوی توزیع نمی‌شوند، اما تأثیر بسیار قوی‌تری بر گروه‌های خاصی در جامع، عمدتاً بر گروه‌های کم قدرت دارند. بار دیگر، می‌بینیم که چنین مشکلاتی به طور تصادفی در بین جمعیت توزیع نمی‌شوند. آنها به طور نزدیک با ساختار اجتماعی و در نتیجه با نابرابری مرتبط هستند. این فقیرترین و کم قدرت‌ترین اعضای جوامع ما هستند که به احتمال زیاد با چنین چالش‌هایی روبرو می‌شوند. یکی از دلایل اصلی بی‌خانمانی به طور کلی کمبود مسکن است. با این حال، دورلینگ (Dorling, 2015) به این نکته اشاره می‌کند که آنچه مهمتر است، کمبود مسکن نیست، بلکه توزیع آن و استفاده از آن به عنوان یک دارایی از نظر مدیریت ثروت است.

۱.۲. نظریه انتخاب، بی‌خانمانی و فقر^۱

پیوند مفهومی بین بی‌خانمانی و انتخاب، جذابیت اجتماعی گسترده‌ای دارد. بسیاری از مردم با این گزاره که بی‌خانمانی می‌تواند یک انتخاب شخصی باشد دغدغه زیادی دارند. به دلیل مشخصات و ظرفیت آنها برای بیان مجموعه‌ای از ارزش‌های ملی، اظهارات مقامات منتخب به طور گسترده برای اثبات پیوند بین بی‌خانمانی و انتخاب مورد استناد قرار می‌گیرند. رونالد ریگان، رئیس‌جمهور سابق ایالات متحده و تونی ابوت^۲، نخست‌وزیر سابق استرالیا گفتند: «ممکن است بگوییم، بی‌خانمان نوعی انتخاب است» (رونالد ریگان، به نقل از رایت ۱۹۸۹: ۴۶). «فقرا همیشه با ما خواهند بود، و دولت نمی‌تواند برای افرادی که بی‌خانمانی را انتخاب می‌کنند، کاری انجام دهد» (Tony Abbott, 2010).

کسانی که از مسکن مقرون به صرفه‌تر به عنوان یکی از راه‌حل‌های اولیه برای بی‌خانمانی حمایت می‌کنند، باید نگران این باشند که سران کشورها علناً بی‌خانمانی را یک انتخاب اعلام کنند. اظهارات تونی ابوت مبنی بر اینکه وقتی مردم بی‌خانمانی را انتخاب می‌کنند، دولت نمی‌تواند کاری انجام دهد، به وضوح شرایط را برای انفعال دولت ایجاد و عادی می‌کند. علاوه بر این، نمونه‌هایی وجود دارد که در آن اظهارات عمومی سیاستمداران در مورد بی‌خانمانی به عنوان یک انتخاب، استفاده می‌شود (Parsell, 2018: 95). موضع مخالف، که بی‌خانمانی نباید یک انتخاب در نظر گرفته شود، فراگیر است و اغلب به عنوان نظری بی‌چون و چرا ارائه می‌شود. نیکلاس پلیس عمدتاً با اشاره به انگلستان می‌گوید که «هنوز هم به طور گسترده پذیرفته شده است که افراد بی‌خانمان آگاهانه بی‌خانمانی خود را انتخاب می‌کنند»، پلیس (Pleace, 2016) با استناد به امید به زندگی پایین افرادی که بی‌خانمان هستند برای اثبات استدلال خود، این ایده که مردم بی‌خانمانی را انتخاب می‌کنند را «صراحتاً بی‌معنی می‌داند». این موضع با حمایت از سازمان‌های بی‌خانمان‌ها و سازمان‌هایی که هر ایده یا تصویری مبنی بر انتخاب بی‌خانمانی را به چالش می‌کشند، سازگار است (گود شپرد، ۲۰۱۷؛ مأموریت استرالیا، ۲۰۱۷).

با توجه به نقش فقر به عنوان نقطه شروع، فیتزپاتریک یک طرح اولیه از بی‌خانمانی ارائه می‌دهد. فیتزپاتریک با بررسی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بی‌خانمانی در برخی از بی‌خانمان‌ها اما نه همه آنها ناشی از شرایط فقر است. همچنین روشن است که بسیاری از افراد فقیر بی‌خانمانی را تجربه نمی‌کنند. برای یک رئالیست انتقادی، این واقعیت که بی‌خانمانی می‌تواند در میان افراد غیر فقیر نیز وجود داشته باشد، نشان می‌دهد که فقر «شرط ضروری» بی‌خانمانی نیست، لذا امکان وجود طیفی دیگر از عوامل علی را نادیده نمی‌گیرد (فیتزپاتریک، ۲۰۰۶: ۱۳).

¹ Choice, homelessness and poverty

² Tony Abbott

۲.۲. نظریه ساختاری-کارکردی^۱

بی‌خانمانی، مانند ثروت یا فقر، محصول ساخت اجتماعی است. هربرت گانز^۲ (۱۹۷۱، ۲۰۱۲) ادعا می‌کند که فقر برای جامعه - یا حداقل برای افرادی که از آن سود می‌برند - کارکرد دارد. همچنین پیشنهاد شده است که فقر شدید، و به خصوص بی‌خانمانی، یک کارکرد انضباطی و مجازات دارد (Hopper, 2003)، ما به بی‌خانمانی یا فقر پایان نمی‌دهیم، زیرا برای برخی گروه‌ها از نظر عاطفی بسیار سودمند و از نظر مالی سودآور است. ما ممکن است کمی به فقرا کمک کنیم تا احساس بهتری نسبت به کمک به نیازمندان داشته باشیم، اما به ندرت اقداماتی انجام می‌دهیم که واقعاً آنها را از فقر نجات دهد. این که ما نمی‌خواهیم از فقر خلاص شویم، برای درک اینکه چرا کسب‌وکارهای بزرگ مجاز به کسب سودهای کلان از کسانی که فقیر مانده‌اند، ضروری است (Vissing, 2020: 65).

۳.۲. نظریه‌های ستیز/ تعارض^۳

نظریه‌های تعارض نشان می‌دهد که سرمایه‌داری عامل اصلی بی‌خانمانی است. بی‌خانمانی نتیجه کاستی‌های فردی نیست، بلکه عیب خود جامعه است. جنگ قدرت بین طبقات اجتماعی نتیجه سرمایه‌داری است. افراد صاحب قدرت (بورژوازی) ساختارها، قوانین و ایدئولوژی‌هایی را ایجاد و ترویج می‌کنند که به نفع آنها باشد، در حالی که کارگران و کسانی که قدرت ندارند (پرولتاریاها) زندگی خود را حول استثمار هنجاری شکل می‌دهند (مارکس، ۱۹۶۴). صاحبان مشاغل با ندادن منابعی برای دریافت غذا و سرپناه کارگران را استثمار می‌کنند. نخبگان قدرت برای حفظ ثروت، اعتبار، قدرت و کنترل دارایی‌های مالی و حفظ وضع موجود توسط مردم، همسویی‌هایی با دیگران، شرکت‌های تابعه سازمان‌ها و سیستم‌های پیچیده‌ای ایجاد می‌کنند که در نگاه عموم شفاف و آشکار نیستند (میلز، ۱۹۵۶). افرادی که در مناصب قدرت هستند فقرا و بی‌خانمان‌ها را بی‌انگیزه، بی‌سواد، تنبل و مایل به دریافت مراقبت از دیگران می‌دانند. این طرز تفکر، آگاهی کاذب نامیده می‌شود و ذاتی حفظ سیستم قشربندی است. در این دیدگاه، تعداد کمی از افراد صاحب اختیار به سخنان یک فرد بی‌خانمان گوش می‌دهند یا آنها را شریکی برابر می‌دانند. نتیجه این است که مردم عادی با زندگی‌هایی که توسط نخبگان تحمیل شده‌اند، ناتوان می‌شوند. رهبران از مبارزات روزمره‌ای که مردم عادی با آن روبه‌رو هستند بسیار فاصله دارند و خود را با دیدگاه‌هایی که ظلم آنها به دیگران را توجیه می‌کند، محفوظ می‌دارند (همان).

۴.۲. نظریه قشربندی^۴

سقراط و جمهوری افلاطون این مفهوم را معرفی کردند که خداوند مردم را از زمین آفرید و روح هر فردی را با فلزی مخلوط کرده است که نشان دهنده ارزش آنهاست. گاهی اوقات به عنوان «دروغ نجیب»^۵ یا «افسانه فلزات»^۶ نامیده می‌شود، افرادی که از طلا متولد می‌شوند باید رهبر باشند، کسانی که از نقره هستند باید سرباز - محافظان دولت، و کسانی که از کمترین فلزات هستند، یعنی برنز و آهن، کارگرانی بودند که برای فلزات بهتر تولید می‌کردند (استنفورد، ۲۰۱۸). این تصور که برخی افراد ارزش بیشتری نسبت به دیگران دارند تا امروز نیز ادامه دارد. این ایده که افراد

¹ Structural- functionalism

² Herbert Gans

³ Conflict theory

⁴ Stratification theories

⁵ The noble lie

⁶ The myth of the metals

ثروتمند (طلا) ارزشمندتر از کسانی هستند که (آهن) کار می‌کنند، در طبقه‌بندی و نظام‌های قشربندی اجتماعی معاصر دیده می‌شود. افراد در دسته‌بندی‌های اجتماعی از بالا به پایین طبقه‌بندی یا رتبه‌بندی می‌شوند که بر دسترسی به ثروت، اعتبار و قدرت تأثیر می‌گذارد. این رویکرد نظری فرض می‌کند که منابع به طور یکنواخت توزیع نمی‌شوند و قرارگیری یا طبقه اجتماعی فرد در طیف طبقه‌بندی بر کیفیت زندگی آنها تأثیر می‌گذارد. تعیین طبقه اجتماعی شامل عواملی مانند تحصیلات، سبک زندگی و شهرت است. پول معمولاً متغیر اصلی تأثیرگذار بر موقعیت اجتماعی است. موقعیت‌های نسبت داده شده و به دست آمده افراد بر قرار گرفتن در این اقسام مختلف و موفقیت، حاشیه‌نشینی یا سرکوب ما تأثیر می‌گذارد (دان، ۲۰۱۸).

۵.۲. نظریه پریکاریات استندینگ^۱

نظریه پریکاریات^۲ گای استندینگ با بررسی فرآیندهای جهانی که زمینه را برای فقر و ناامنی اقتصادی فراهم می‌کند، بر تأثیرات اندیشه سیاسی نئولیبرال تمرکز می‌کند (استندینگ، ۲۰۱۴: ۱۱). این نظریه به دلیل آسیمی که نئولیبرالیسم به شبکه‌های ایمنی اجتماعی، از دهه ۱۹۸۰ تا امروز وارد می‌کند، که یکی از عوامل افزایش چشمگیر بی‌خانمانی است، برای گنجاندن در تحلیل ما از بی‌خانمانی مفید است. به عقیده استندینگ، پریکاریات مشابه پرولتاریای مارکس است، اگرچه استندینگ به طور خاص بر اقتصاد‌های نئولیبرال تمرکز دارد. پریکاریات متشکل از میلیون‌ها نفر در سراسر جهان است که به دلیل اقدامات اقتصادی نئولیبرالی از نظر مالی ناپایدار شده‌اند. در مورد بی‌خانمانی، استندینگ ادعا می‌کند که اقتصاد متغیر، بی‌ثبات و جهانی شده منجر به انفجار «کار ضعیف»^۳ شده است. کار ضعیف کار در کشورهای فراصنعتی است که در آن کارمند پایین هرگز نمی‌تواند به اندازه کافی سخت یا طولانی کار کند تا از نظر مالی سالم باشد. اگرچه استاندارد زندگی در دوران فراصنعتی افزایش یافته است، اما شکاف بین افراد ثروتمند و فقیر بیشتر شده و افراد با درآمد پایین وضعیت بهتری ندارند (Dorling, 2015). پریکاریات از ناامنی مسکن و ناامنی شغلی رنج می‌برد که نتیجه پنهان آن ایجاد مشکل در سلامت روان آنهاست (استندینگ، ۲۰۱۴: ۱۲).

۶.۲. نظریه نابرابری فوکو^۴

نظریه نابرابری^۵ میشل فوکو رویکردی متفاوت از مارکس و استندینگ دارد. فوکو استدلال می‌کند که در هر جامعه، منابع متعددی از قدرت وجود دارد و همه جوامع، محصول گفتمان بین ساختارهای قدرت موجود و افراد هستند. ساختار اجتماعی و نظام سیاسی برای ایجاد ایدئولوژی مسلط که رفتار و نگرش عمومی نسبت به کار را هدایت می‌کند، با هم کار می‌کنند. فوکو استدلال کرد که هدف قدرت حفظ کنترل اجتماعی با استفاده از نهادهای اجتماعی مانند مذهب، سیاست و آموزش برای ترویج ایدئولوژی مسلط است. این نهادها، اعمالی که وضع موجود را توجیه می‌کنند، عادی می‌سازند. این عادی‌سازی، توافق جمعی را در مورد ایدئولوژی مسلط ایجاد می‌کند و به حفظ انسجام اجتماعی یاری می‌رساند (Foucault, 1980). به گفته فوکو، انگ بی‌خانمانی در خدمت حفظ کنترل اجتماعی است. در تئوری،

^۱ Guy Standing

^۲ پریکاریات یا ناشهروند بی‌قرار در جامعه‌شناسی و اقتصاد، به نوعی طبقه اجتماعی اطلاق می‌شود که از افراد بی‌ثبات و ناپایدار [از نظر وضعیت شغلی و معیشتی] تشکیل شده است، این بی‌ثباتی، تزلزل و مخاطره شرط وجود و هستی این طبقه است و سبب فقدان امکان پیش‌بینی و امنیت مادی یا روانی برای اعضای آن خواهد شد. ناشهروند بی‌قرار، این اصطلاح با ادغام کلمه «متزلزل و پرمخاطره» با «پرولتاریا» به وجود آمده است (باناس و سادوف، ۱۴۰۲: ۱۰۵).

^۳ Poor work

^۴ Michel Foucault

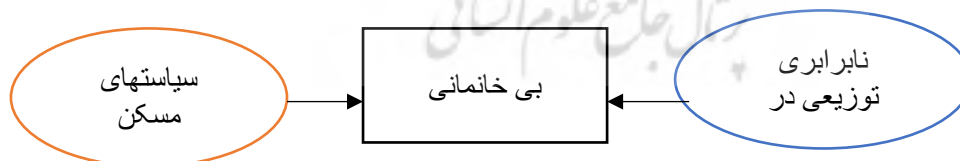
^۵ Theory of inequality

ننگ پیرامون بی‌خانمانی باید به اندازه‌ای باشد که افراد را حتی زمانی که برای انجام آن پاداشی دریافت نمی‌کنند، کار کند. فوکو استدلال کرد که دولت از بیوپولیتیک^۱ (ایجاد هنجارهای اجتماعی و اعمال این هنجارها از طریق انگ) استفاده می‌کند تا مردم را به طبقاتی تقسیم کند که در آن برخی افراد توسط جامعه پذیرفته شده و برخی دیگر پذیرفته نمی‌شوند. تصمیم‌گیرندگان دولتی در پی ارائه مسکن ارزان قیمت برای افراد کم درآمد نیستند، زیرا با بازار آزاد تداخل خواهد داشت و سودآور نیست. علاوه بر این، خرج کردن پول برای افراد غیرمولد (مانند افرادی که بی‌خانمان هستند) باعث هدر رفتن پول در بازار نئولیبرال می‌شود. بنابراین «بی‌خانمانی» به یک فرصت تجاری تبدیل می‌شود که در آن هدف، پایان دادن به بی‌خانمانی نیست، بلکه سود بردن از آن است. پایان دادن به بی‌خانمانی منطقی نخواهد بود، زیرا باعث تعطیلی مشاغل و از دست دادن شغل افراد می‌شود (Southworth et al, 2023).

۷.۲. نظریه ساختاربندی گیدنز

به گفته گیدنز، ساختار اجتماعی جامعه بر رفتار شهروندی آن تأثیر می‌گذارد. به عنوان مثال، از نظر تئوریک، اگر مشاغل فراوان، آموزش خوب، مسکن مقرون به صرفه و نظام‌های سیاسی باثبات باشد، کشورها سطوح پایین‌تری از بی‌خانمانی خواهند داشت، زیرا ساختار اجتماعی برای موفقیت مردم به جای شکست ایجاد می‌شود. گیدنز ادعا می‌کند که عاملیت یک فرد (اراده و تلاش آنها) و توانایی فرد برای عمل به خواسته‌ها و نیازهای خود تحت تأثیر ساختارهای اجتماعی (هزینه‌های مسکن، در دسترس بودن تحصیلات و مشاغل و غیره) قرار دارد. شخص بسته به ساختار اجتماعی که با آن مواجه است به شیوه‌ای خاص عمل می‌کند و ساختارهای اجتماعی می‌توانند فرصت‌ها را برای افراد افزایش یا کاهش دهند (Southworth et al, 2023: 61). نظریه ساختاربندی گیدنز رابطه متقابلی را بین ساختار اجتماعی و عاملیت فردی بیان می‌کند. ساختار و عاملیت هر دو به یک اندازه مهم هستند. ساختاربندی نظریه‌ای نیست که فرد را به خاطر انتخاب‌هایش سرزنش کند، زیرا تصدیق می‌کند که عاملیت فردی به شدت تحت تأثیر ساختار اجتماعی جامعه‌ای است که فرد در آن زندگی می‌کند (Jalaiepour and Mohammadi, 2008).

- فرضیات این پژوهش را می‌توان به صورت زیر بیان کرد.
- به نظر می‌رسد سیاست‌های مسکن می‌تواند در بروز پدیده بی‌خانمانی موثر باشد.
- به نظر می‌رسد نابرابری توزیعی در ثروت می‌تواند در بروز پدیده بی‌خانمانی موثر باشد.

شکل ۱. مدل نظری

^۱ Biopolitics

۳. پیشینه پژوهش

مشکینی و شاکری منصور (۱۴۰۲) در مقاله‌ای تحت عنوان «تسکینی بر فقیران شهری: ارائه الگوی برنامه ریزی مسکن بی خانمانها در کلان شهر تهران» معتقدند برنامه ریزی و سیاستگذاری مسکن یکی از دغدغه‌های اصلی امروز برنامه‌ریزان شهری است. هدف این مقاله، ارائه الگوی برنامه‌ریزی مسکن بی خانمانها براساس الگوی حق مسکن مناسب است. این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و با توجه به ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی و از نوع تحلیل محتوا می‌باشد. ابتدا با استفاده از ادبیات نظری تحقیق الگوی مناسب مسکن در شش شاخص (امنیت تصدی، دسترسی به خدمات، تسهیلات و زیرساختها، قابلیت سکونت، استطاعت و توانایی، قابلیت دسترسی و تناسب فرهنگی) تدوین گردیده و سپس با استفاده از روش دلفی متشکل از سه گروه اساتید، کارشناسان و مدیران حوزه مسکن و شهرسازی و دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد که از طریق روش نمونه‌گیری قضاوتی در دسترس انتخاب شده‌اند؛ سپس پرسشنامه‌ها به صورت الکترونیکی ارسال گردید. یافته‌ها نشان می‌دهد که شاخص امنیت، تصدی با بار عاملی، ۸۳/۰ شاخص دسترسی به خدمات، تسهیلات و زیرساختها با ۸۰/۰ و شاخص استطاعت و توانایی با ۶۳/۰ به ترتیب بیشترین بار عاملی و اهمیت را در ارائه الگوی برنامه ریزی مسکن دارند.

مکنزی (MacKenzie, 2012)، در مقاله «بی خانمانی: تعاریف»، بحث تعریفی مفصلی را درباره «بی خانمانی» دنبال می‌کند. بخش اول به تشریح تعاریف بی خانمانی می‌پردازد. بخش بعدی در مورد بی خانمانی به عنوان یک مسأله اجتماعی می‌پردازد که چگونه تعاریف بی خانمانی برای افرادی که به عنوان «بی خانمان» طبقه‌بندی می‌شوند، پیامدهایی دارد. بنابراین اندازه جمعیت بی خانمان را تعیین می‌کند و اینکه آیا می‌توان بی خانمانی را به عنوان یک مسأله «بزرگ» مطرح کرد که شایسته بررسی در اولویت سیاست عمومی بالاست یا نه. تعاریف متفاوت بی خانمانی نحوه پرداختن به این مشکل اجتماعی را در برنامه‌های سیاست اجتماعی را متفاوت می‌کند. در بخش تعاریف به چگونگی بیان بی خانمانی در سیاست‌ها و برنامه‌ها می‌پردازد. انگلستان، استرالیا و ایالات متحده دارای تعاریف متضادی برای بی خانمانی هستند. مثلاً در استرالیا بی خانمانی را به عنوان یک مفهوم «ساخته‌شده اجتماعی» نظریه‌پردازی می‌کنند. در این مقاله گونه‌شناسی‌ای صورت می‌گیرد که نشان می‌دهد بر اساس تعاریف بی خانمانی و تعاریف برخی افراد در بعضی شرایط بی خانمان به حساب می‌آیند و برخی افراد نه. در این مقاله محققین در تلاش برای پیشبرد یک تعریف «جهانی» از بی خانمانی هستند چون معتقدند سیاست‌های دولتها با تعاریف مختلف بی خانمانی در باب مسکن متفاوت خواهند بود.

فولر و همکاران (Fowler et al, 2019) در مقاله‌ای با عنوان «حل بی خانمانی از دیدگاه سیستم‌های پیچیده: بینش‌هایی برای پاسخ‌های پیشگیری»، دامنه بی خانمانی، تأثیر بی خانمانی، علل پیچیده بی خانمانی و پیامدها و الزامات این عوامل را در پاسخگویی به این پدیده بررسی کردند. نویسندگان مقاله تأکید دارند که بی خانمانی یک چالش پایدار بهداشت عمومی در سراسر جهان توسعه‌یافته است. اگرچه اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۹۱ مسکن را یک حق اساسی اعلام کرد، سازمان ملل متحد همچنان بی خانمانی را به عنوان یک بحران فوری حقوق بشر معرفی می‌کند. روند بی خانمانی نشان می‌دهد که نرخ‌های سرسختانه، ثابت یا در حال گسترش است. ناامنی مسکن، نشان‌دهنده مشکل بسیار بزرگتر بی خانمانی پنهان است. بی خانمانی و فقر مرتبط با آن پیامدهای منفی بر سلامت جسمی و روانی انسان

دارد. علاوه بر رنج انسانی، هزینه‌های عمومی مرتبط با بی‌خانمانی نیز قابل توجه است. جوامع در سراسر جهان برای مدیریت بار انسانی و مالی بی‌خانمانی تلاش می‌کنند.

دیج و همکاران (Dej et al, 2020) در مقاله‌ای با عنوان «بستن شیر آب: گونه‌شناسی برای پیشگیری از بی‌خانمانی» به ارائه سه سطح از پیشگیری، تعریف پیشگیری از بی‌خانمانی و یک مدل پاسخگویی متشکل از پنج عنصر می‌پردازند. نویسندگان مقاله خاطر نشان می‌سازند که مانند مدل بهداشت عمومی، پیشگیری از بی‌خانمانی سه سطح مداخله را شامل می‌شود: ۱) پیشگیری اولیه که به عوامل ساختاری و سیستمی می‌پردازد که به طور گسترده در خطر بی‌خانمانی همه افراد نقش دارند و به دنبال تقویت عوامل محافظتی و ایجاد دارایی است. ۲) ثانویه، پیشگیری با هدف قرار دادن کسانی که در معرض خطر قریب‌الوقوع هستند یا به تازگی بی‌خانمانی را تجربه کرده‌اند. ۳) پیشگیری در سطح سوم اطمینان از اینکه فردی پس از تجربه بی‌خانمانی، ثبات مسکن خود را حفظ می‌کند. مؤلفان سپس با استفاده از این مدل به عنوان پایه، تعریف زیر از پیشگیری از بی‌خانمانی را پیشنهاد می‌کنند: پیشگیری از بی‌خانمانی^۱ به سیاست‌ها، شیوه‌ها و مداخلاتی اشاره دارد که احتمال تجربه بی‌خانمانی را کاهش می‌دهد. این امر شامل فراهم کردن منابع و حمایت‌های لازم برای تثبیت مسکن، افزایش ادغام و شمول اجتماعی و در نهایت کاهش خطر تکرار بی‌خانمانی افرادی است که بی‌خانمان بوده‌اند. پیشگیری از بی‌خانمانی مسکن اساس کار است. این امر مستلزم تهیه فوری مسکن و حمایت برای افرادی است که بی‌خانمانی را تجربه می‌کنند یا کسانی که در معرض خطر بی‌خانمان شدن هستند. در نهایت می‌توان گفت که گونه‌شناسی آنها از پیشگیری شامل پنج عنصر مرتبط به هم است: ساختاری، سیستم‌ها، پیشگیری اولیه، پیشگیری از اخراج و تثبیت مسکن.

سالیوان (۲۰۲۲)، در مقاله‌ای با عنوان «بی‌خانمان بودن یعنی چه؟ چگونه تعاریف بر سیاست بی‌خانمانی تأثیر می‌گذارد؟» نشان می‌دهد که سازمان‌های دولتی از معیارهای مختلفی در تعریف بی‌خانمانی استفاده می‌کنند. وی ابتدا چهار تعریف از بی‌خانمانی کودک و نوجوان را که توسط آژانس‌های فدرال ایالات متحده استفاده می‌شود، بررسی می‌کند. سپس از داده‌های پِنل برای مناطق مدرسه استفاده می‌کند که بی‌خانمانی را بر اساس گروه‌های فرعی گزارش می‌دهند تا تحلیل کند که چگونه تعریف بی‌خانمانی شیوع آن را تغییر می‌دهد و منجر به تأثیرات متفاوتی می‌شود. وی از محققان می‌خواهد چگونگی تعریف یک مسئله، تفاوت در اندازه‌گیری مورد استفاده بین مطالعات، و اینکه چگونه این تعریف بر توزیع منابع تأثیر می‌گذارد، را در نظر بگیرند. در نهایت، پیش‌بینی می‌کند که تحقیقات آینده ممکن است به طور گسترده‌تری از دوگانگی خانه‌دار در مقابل بی‌خانمان جدا شوند و به جای آن از طیفی از نامی مسکن استفاده کنند.

گارسیا، دوران و کوشان (۲۰۲۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «بی‌خانمانی و سلامت: عوامل، شواهد، نوآوری‌های کارآمد و توصیه‌های سیاسی» عوامل ساختاری و فردی را که می‌توانند منجر به بی‌خانمانی شوند برجسته می‌کنند. شواهدی در مورد رابطه بین بی‌خانمانی و سلامت بررسی می‌کنند، نوآوری‌های برنامه‌ریزی و سیاستگذاری را مورد بحث قرار می‌دهند و توصیه‌های سیاستگذاری ارائه می‌دهند. تلاش‌های سیستم سلامت برای رسیدگی به بی‌خانمانی و بهبود سلامت جمعیت‌های بی‌خانمان شامل مداخلاتی مانند غربالگری نیازهای اجتماعی و برنامه‌های استراحت پزشکی بوده

^۱. Homelessness prevention

است. ابتکاراتی که از رویکرد «اولویت با مسکن» برای مسکن دائمی حمایتی استفاده می‌کنند، سابقه موفقیت‌آمیزی دارند. نوآوری‌های تأمین مالی مراقبت‌های بهداشتی با استفاده از برخی معافیت‌ها رویکردهای جدید و امیدوارکننده‌ای را برای بهبود سلامت و مسکن افرادی که بی‌خانمانی را تجربه می‌کنند، ارائه می‌دهند. برای کاهش قابل توجه بی‌خانمانی و بسیاری از تأثیرات نامطلوب آن بر سلامت، تغییراتی برای افزایش عرضه مسکن مقرون به صرفه برای خانوارهای با درآمد بسیار کم مورد نیاز است. ارائه دهندگان و سیستم‌های مراقبت‌های بهداشتی باید از قدرت سیاسی خود برای حمایت از سیاست‌هایی استفاده کنند که راه‌حل‌های پایدار و مبتنی بر شواهد را برای کاهش بی‌خانمانی، از جمله افزایش بودجه برای گسترش کوپن‌های انتخاب مسکن و سرمایه‌گذاری بیشتر در ایجاد و حفظ مسکن مقرون به صرفه، در مقیاس وسیع ارائه می‌دهند.

کاستوری شوکلا (Shukla Kasturi, 2024)، در مقاله‌ای با عنوان «روندها، عوامل مرتبط و ضرورت‌های سیاست با تمرکز ویژه بر کیفیت زندگی جمعیت بی‌خانمان» به بررسی تأثیر بی‌خانمانی بر کیفیت زندگی افراد بی‌خانمان پرداخت. نویسنده مقاله تأکید دارد که بی‌خانمانی یک سناریوی جهانی است و صرف نظر از اینکه کشوری توسعه یافته، توسعه نیافته یا در حال توسعه باشد، یک موضوع جهانی است. در این مقاله سعی شده است تعاریف، مدل‌ها و تئوری‌های ارائه شده توسط سازمان‌های مختلف که بی‌خانمانی را تعریف کرده‌اند، بررسی گردد و از این طریق مسیری را برای توسعه استراتژی‌هایی برای مدیریت آن هموار نماید. یافته‌های مقاله حاکی از آن است که پس از همه‌گیری کووید-۱۹ که منجر به بی‌خانمانی انبوه در سطح جهانی شده است، این نیاز به تأکید بیشتری دارد. علاوه بر این، جمعیت بی‌خانمان اساساً به دلیل غلبه بالای بیماری‌های پیچیده و شرایط چند بیماری با سایر جمعیت‌ها متفاوت هستند. علاوه بر این، این مقاله تلاش می‌کند ادبیاتی را برای تجزیه و تحلیل تأثیر بی‌خانمانی بر جنبه‌های مختلف سلامت و ارتباط کیفیت زندگی در بین جمعیت‌های بی‌خانمان مختلف بررسی کند. در پایان، این پژوهش، نیازهای سیاستی معین و جهت‌گیری‌های آتی پژوهش را برای این جمعیت‌ها پیشنهاد می‌کند. از این رو، تنها ادبیات اخیر که کیفیت زندگی را در جمعیت‌های بی‌خانمان از سال ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۳ گزارش کرده - که دوره قرنطینه پس از کووید ۱۹ است و در این مطالعه گنجانده شده است.

نژاد قادری و همکاران (۲۰۲۵)، در مقاله‌ای تحت عنوان «شیوع بی‌خانمانی و عوامل مرتبط با آن در بین افرادی که مواد مخدر تزریقی در ایران مصرف می‌کنند: نتایج حاصل از بررسی‌های نظارت زیستی-رفتاری در سطح کشور در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۳» بی‌خانمانی را در میان افرادی که مواد مخدر تزریق می‌کنند، بررسی می‌کنند و این امر را یک چالش مهم و پیچیده در حوزه سلامت عمومی می‌دانند. در مطالعات کمی عوامل مؤثر در شیوع آن را، به ویژه در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا، بررسی کرده‌اند. هدف این مقاله تعیین علل شیوع بی‌خانمانی و عوامل مرتبط با آن در میان مصرف‌کنندگان تزریقی مواد مخدر در ایران می‌باشد. یافته‌ها نشان می‌دهد که ویژگی‌های اجتماعی-جمعیتی، الگوهای مصرف مواد و رفتارهای بهداشتی به طور قابل توجهی در احتمال بی‌خانمانی در میان معتادان تزریقی نقش دارند. برنامه‌های حمایتی مسکن همراه با مداخلات کاهش آسیب برای کاهش بی‌خانمانی و چالش‌های مرتبط با آن توصیه می‌شود.

به طور کلی در بررسی پیشینه‌های تحقیق چه در داخل و چه در خارج می‌توان گفت که دیدگاه پوزیتیویسم و تأکید بر عوامل خطر رفتاری نسبت به رویکردهای دیگر غلبه دارد. اما به تدریج تحقیقات از «جرم انگاری» بی‌خانمانی به سمت «حقوق شهروندی بی‌خانمان» حرکت می‌کنند. در پژوهش‌های صورت گرفته در داخل کشور مباحث مربوط به چارچوب‌های نظری، سنجش و اندازه‌گیری و گونه‌شناسی بی‌خانمان‌ها یا وجود ندارد و یا اینکه به ندرت به چشم می‌خورد. این در حالی است که پژوهش‌های صورت گرفته به ویژه در اروپا، توجه بیشتری به این موضوعات دارند. نکته آخر اینکه چالش ما به عنوان محقق این است که انسان‌های موجود در قلب بی‌خانمانی را به طور نسبی بشناسیم، آنها را درک کنیم و تا حد امکان درباره محیطی که بی‌خانمانی در آن رخ می‌دهد، تأمل داشته باشیم. این امر مستلزم بی‌طرفی، گشاده‌رویی و کنار گذاشتن پیش‌داوری‌ها و بررسی نظریه‌هایی است در مورد اینکه بی‌خانمانی را در بافت اجتماعی گسترده‌تر قرار می‌دهیم. بررسی اینکه چه عوامل ساختاری باعث بی‌خانمانی و دوام آن می‌شود؟ آیا دولت‌ها در باب کم‌شدن مسئله بی‌خانمانی سیاست‌هایی به کار می‌بندند؟ آیا انباشتگی ثروت و عدم توزیع مناسب و تبعیض در بین مردم باعث دوام بی‌خانمانی می‌شود؟

۴. روش‌شناسی

روش تحقیق پژوهش حاضر، کمی مبتنی بر داده‌های عددی و از نوع طرح پیمایشی یک مرحله‌ای (تک ضرب) می‌باشد و از لحاظ ماهیت پژوهشی می‌باشد. هدف از انجام این تحقیق، بررسی تاثیر سیاست‌های مسکن و نابرابری توزیعی در ثروت بر فرایند بی‌خانمانی یک گروه در طول چند سال گذشته در شهر کرج است. به لحاظ مقطع زمانی تحقیق حاضر از نوع پیمایشی و بُرش مقطعی است. در این مطالعه از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. پژوهشگر بنا بر دلایلی چون احتمال بی‌سوادی یا کم سوادی نمونه‌ها، همچنین، ساری بودن برخی بیماری‌ها، یا اهمال در پر کردن پرسشنامه به پاسخگو یاری رسانده است و از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده کرده است که از دو بخش عمده تشکیل می‌شود. بخش اول به جمع‌آوری اطلاعات زمینه‌ای می‌پردازد و بخش دوم شامل سؤالات مرتبط به عوامل مؤثر بر گرایش به بی‌خانمانی است. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل همه افراد بی‌خانمانی است که در زمان مطالعه در گرمخانه‌های ثابت شهر کرج به سر می‌برند. در مرحله اول از روش نمونه‌گیری احتمالی خوشه‌ای جهت انتخاب مراکز چهارگانه (میدان قدس، حصارک بالا، پارک چمران و مصلی شهر کرج) استفاده شد. افراد مقیم در این چهار گرمخانه چیزی بین ۴۹۰ تا ۵۰۰ نفر می‌باشند و این به محدود بودن فضای گرمخانه‌ها و امکانات رفاهی بر می‌گردد. حجم نمونه در این مرحله براساس فرمول کوکران برابر با ۲۱۷ بود. در مرحله بعدی از روش نمونه‌گیری در دسترس غیراحتمالی، بین پارک خوابها، گورخوابها و افراد مقیم در بومهای اجاره‌ای، چادر نشینها، کمک گرفته شد. حجم نمونه در این مرحله ۱۳۳ نفر بود که در مجموع به ۳۵۰ پرسشنامه افزایش یافت. اعتبار مربوط به صدق یا صحت نتایج است. برای تایید اعتبار صوری پرسشنامه ابتدا به صورت صوری به اساتید ارجاع شد. پس از آن برای تایید محتوایی در دو مرحله مقدماتی و نهایی اجرا شد. آلفای کورنباخ یک محاسبه ساده است که نوع خاصی از روایی را برای یک متغیر ترکیبی اندازه‌گیری می‌کند. هرچه آلفا بالاتر باشد، ترکیب از نظر داخلی قابل

اعتمادتر است، به این معنی که افراد به موارد مختلف به روشی ثابت پاسخ می‌دهند (کار و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۹۸). علاوه بر این، اگر آلفای کورنباخ بزرگتر از ۰/۷ باشد، پایایی پرسشنامه مورد تأیید است. بنابراین با استناد به مندرجات جدول شماره ۱ و میزان الفای به دست آمده برای شاخص‌های مورد بررسی باید اذعان داشت که متغیرها دارای پایایی می‌باشند.

جدول ۱. پایایی سوالات مربوط به متغیرهای مستقل مورد بررسی

متغیر	تعداد گویه‌ها	میزان الفای
سیاستهای مسکن	۶	۰/۸۸۴
نابرابری توزیعی در ثروت	۱۵	۰/۸۷۳

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها یا به تعبیر «آرتور استینچ کومب» (۲۰۰۵: ۲۳۹)، «واقعیت‌های فرضیه آزما»^۱ از کولموگروف-اسمیرنوف، جهت نرمال بودن داده‌ها و از آزمون‌های پیرسون و رگرسیون، با استفاده از نرم افزار SPSS استفاده شده است. در جدول ذیل به تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها می‌پردازیم:

جدول ۲. تعریف نظری و عملیاتی متغیرها

متغیر	تعریف نظری	تعریف عملیاتی
بی خانمانی	بی‌خانمانی به شرایطی دلالت دارد که در آن افراد به صورت منظم مسکن و مکان ثابتی برای زندگی ندارند. افرادی که بی‌خانمان هستند اغلب قادر به دستیابی به خانه مناسب و ایمن برای اقامت در شب نمی‌باشند (آلن و همکاران، ۲۰۲۰). بی‌خانمان بودن یعنی نداشتن «خانه».	فاقد مسکن (تملیکی/استیجاری)، سنجش توانایی پرداخت اجاره بهای مسکن، اقامت در منزل دوستان و آشنایان واقوام، اقامت در گرم‌خانه‌ها، اقامت در پارک‌ها، اقامت در پشت بام‌های اجاره‌ای، میزان اجاره‌ای که برای اقامت می‌پردازند، کپرنشینی در خرابه‌ها یا ساختمان‌های نیمه‌ساز، گور خوابی، زیر پل خوابی، چادر نشینی، بررسی مدت زمان بی‌خانمانی افراد
سیاستهای مسکن	فقر و مشکلات در استطاعت مسکن می‌توانند عامل محرومیت از مسکن باشند. بنابراین بی‌خانمانی ارتباط نزدیکی با سیستم‌های رفاهی و سیاست‌های آن و موانع ساختاری دارد و باید برنامه‌های کمک مسکن توسط دولت در اختیار افراد آسیب‌پذیر قرار بگیرد. (هاردینگ، ۲۰۲۰: ۹۸).	ثابت نگه داشتن قیمت مسکن، ثابت نگه داشتن رهن و اجاره بهای مسکن، نظارت بر تورم اجاره بهای مسکن، حمایت دولت از خانه‌های اولی‌ها، وام قرض‌الحسنه برای خرید مسکن، وام قرض‌الحسنه برای رهن و اجاره مسکن، دریافت انواع وام‌های مسکن در قبل از بی‌خانمانی
نابرابری توزیعی در ثروت	مشکلات مسکن به طور مساوی توزیع نمی‌شوند، اما تأثیر بسیار قوی‌تری بر گروه‌های کم‌قدرت دارند. از طرفی چنین مشکلاتی به طور تصادفی در بین جمعیت توزیع نمی‌شوند. آنها به طور نزدیک با ساختار اجتماعی و در نتیجه با نابرابری مرتبط هستند. این فقیرترین و کم‌قدرت‌ترین اعضای جوامع ما هستند که به احتمال زیاد با چنین چالش‌هایی روبرو می‌شوند.	اقامت رایگان در منازل سازمانی، اقامت رایگان در منازل ارزان قیمت مثل خانه‌های مهر، اقامت در منازل اجاره‌ای به شرط تملیک، استفاده از وام‌های سهمیه‌ای، استفاده از تخفیفات سهمیه‌ای در انجام تحصیلات، دریافت آموزش رایگان فنی و حرفه‌ای، آموزش رایگان در دانشگاه، استفاده از آموزش رایگان مهارت‌های شغلی، داشتن تفریح در اوقات فراغت.

¹ Hypothesis- testing' facts

۵. یافته‌ها

ابتدا به توصیف جامعه آماری بر اساس جنس، سطح تحصیلات، سن، اشتغال، بیماری، مدت زمان بی‌خانمانی، محل اقامت بی‌خانمان، داشتن خانواده درجه یک و داشتن فرزند، پرداخته‌ایم. و در جدول توصیفی شماره (۳) همراه با درصد آورده شده است.

جدول ۳. توصیف جامعه آماری

جنس	دسته	فراوانی	درصد معتبر	تحصیلات	دسته	فراوانی	درصد معتبر
مرد	زیر دیپلم	۲۵۸	۷۳.۷۱	ت	زیر دیپلم	۲۰۸	۵۹.۴۲
	دیپلم	۸۰	۲۲.۸۵		دیپلم	۹۳	۲۶.۵۷
	تراجنس	۱۲	۳.۴۲		فوق دیپلم	۲۲	۶.۲۸
سن	زیر ۲۰ سال	۲۱	۶	لیسانس	۲۷	۷.۷۱	
	بین ۲۰-۳۰ سال	۴۳	۱۲.۲۸	بیکار	۷۹	۲۲.۵۷	
	بین ۳۰-۴۰ سال	۸۹	۲۵.۴۲	شاغل (درآمد ثابت)	۷۰	۲۰	
	بین ۴۰-۵۰ سال	۱۳۲	۳۷.۷۱	درآمد متغیر	۱۸۳	۵۲.۲۸	
بیماری	بالای ۵۰ سال	۶۵	۱۸.۵۷	بازنشسته	۱۸	۵.۱۴	
	اعتیاد	۱۵۸	۴۵.۱۴	زیر یک سال	۹	۲.۵۷	
	عقونی / مقاربتی	۱۳	۳.۷۱	زیر ۵ سال	۹۰	۲۵.۷۱	
	روحي / روانی	۳۴	۹.۷۱	زیر ۱۰ سال	۱۸۳	۵۲.۲۸	
محل اقامت	سایر بیماریها	۵۹	۱۶.۸۵	مدت	۱۶۸۵	۹۲.۸۵	
	هیچ بیماری	۸۶	۲۴.۵۷	بی‌خانمان	۹.۷۱	۲۴.۵۷	
	کنار خیابان‌ها	۲۱	۶	ی	۱۶۸۵	۱۹.۴۲	
	گرمخانه‌ها	۲۱۴	۶۱.۱۴	بله	۳۲۵	۹۲.۸۵	
محل اقامت	پارک	۲۰	۵.۷۱	خانواده درجه یک	۲۵	۷.۱۴	
	زیر پل	۲۱	۶	داشتن	۲۲۳	۶۳.۷۱	
	بوم خوابی	۲۱	۶	خیر	۱۲۷	۳۶.۲۸	
	گور خوابی	۵۳	۱۵.۱۴	فرزند	۱۲۷	۳۶.۲۸	

بعد از توصیف جامعه آماری گویه‌های مربوط به تأثیر سیاست‌های مسکن و نابرابری در توزیع ثروت بر بی‌خانمانی را بررسی کنیم. با توجه به جدول شماره (۳)، بی‌خانمانی ۶۴/۹ درصد از پاسخ‌گویان، متأثر از عدم اعمال سیاست‌های دولت در مسکن می‌باشد. و نابرابری در توزیع ثروت، بر بی‌خانمانی ۲۱/۴ درصد از بی‌خانمانها بسیار زیاد تأثیر گذار بوده است و در بی‌خانمانی ۴۵/۷ درصد از بی‌خانمانها بسیار اثر گذار بوده است.

جدول ۴. فراوانی و درصد گویه‌های مربوط به تأثیر متغیرهای مستقل بر بی‌خانمانی

بسیار زیاد	سیاست‌های مسکن			نابرابری در توزیع ثروت			بسیار زیاد
	فراوانی	درصد	درصد معتبر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۰	۰	۰	۰	۴	۱/۱	۱/۱	۱/۱
۱۸	۵/۱	۵/۱	۵/۱	۱۱۱	۳۱/۷	۳۱/۷	۳۲/۹

۷۸/۶	۴۵/۷	۴۵/۷	۱۶۰	۳۰	۳۰	۳۰	۱۰۵	کم
۱۰۰	۲۱/۴	۲۱/۴	۷۵	۱۰۰	۶۴/۹	۶۴/۹	۲۲۷	بسیار کم
	۱۰۰	۱۰۰	۳۵۰		۱۰۰	۱۰۰	۳۵۰	کل

در ادامه آمار استنباطی تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. منظور از آمار استنباطی سنجش فرضیات و تعمیم نتایج به کل جامعه آماری می‌باشد. به کمک آمار استنباطی می‌توان میزان نزدیکی آرای نمونه را به آرای جمعیت برآورد کرد. آمار استنباطی ما را قادر به استنباط ویژگی‌های جمعیت از روی ویژگی‌های نمونه می‌کند (Vaus, 2005: 138). ابتدا در جدول زیر همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل تاثیر سیاستهای مسکن و نابرابری توزیعی در ثروت، بر پدیده بی‌خانمانی را بررسی و تفسیر می‌کنیم.

جدول ۵. میزان پیرسون متغیرهای مستقل و بی‌خانمانی

متغیرهای مستقل	مقدار پیرسون	معنی داری	تعداد پاسخگویان
سیاستهای مسکن	-۰/۲۷۶	۰/۰۰۰	۳۵۰
نابرابری در توزیع ثروت	۰/۴۶۴	۰/۰۰۰	۳۵۰

تفسیر نتیجه حاصل: در مورد متغیر مستقل سیاستهای مسکن با اطلاعات موجود فرض H_0 رد شده و فرض H_1 (فرضیه پژوهشگر) تأیید می‌شود. درخصوص رابطه متغیر مستقل اعمال سیاستهای مسکن توسط دولت و بروز بی‌خانمانی می‌توان گفت: بین سیاستهای مسکن و بروز بی‌خانمانی، رابطه معنی‌داری وجود دارد به این معنا که می‌توان گفت هر اندازه که سیاستهای نظارتی دولت بر مسکن بیشتر می‌شود، بروز پدیده بی‌خانمانی کمتر می‌شود. درخصوص رابطه نابرابری در توزیع ثروت و بروز بی‌خانمانی می‌توان گفت: بین بروز نابرابری در توزیع ثروت و بروز بی‌خانمانی، رابطه معنی‌داری وجود دارد. به این معنا که می‌توان گفت هر اندازه که این نابرابری بیشتر می‌شود، بروز پدیده بی‌خانمانی نیز بیشتر می‌شود. تحلیل رگرسیون گام به گام به معنای پیش‌بینی اثرات متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته است. به عبارتی هم تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل را بر متغیر وابسته مطالعه می‌کند و هم پیش‌بینی تأثیر صورت می‌گیرد. (Shiri, 2020, 68). از طریق تحلیل رگرسیون به تبیین و تخمین تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیر یا متغیرهای مستقل می‌پردازیم. (Saei, 2009: 139). مقادیر بزرگ ضریب همبستگی چندگانه (R) اشاره به همبستگی بالا بین مقادیر مشاهده شده و مقادیر پیش‌بینی شده دارد (فیلد ۱۰۳: ۲۰۰۰).

جدول ۶. نتایج رگرسیون تأثیرگذاری سیاستهای مسکن و نابرابری توزیعی در ثروت بر بی‌خانمانی

متغیر مستقل	مجذور R تعدیل شده	مجذور R	R	خطای استاندارد
سیاستهای مسکن	۰/۱۴۳	۰/۱۵۵	۰/۳۹۴	۵/۴۷
نابرابری در توزیع ثروت	۰/۲۳۶	۰/۲۴۷	۰/۴۹۷	۵/۱۶

ضریب تعیین قسمتی از واریانس متغیر وابسته است که توسط متغیرهای مستقل به حساب آمده است، معین می‌کند. ضریب تعیین همان مجذور ضریب همبستگی رگرسیون است و نمادش R^2 است. در واقع ضریب تعیین بیانگر واریانس مشترک بین متغیر مستقل و وابسته است (Saei, 2009: 145). دامنه این ضریب بین (۰) تا (۱) است. هر چه

مقدار این ضریب به ۱ نزدیک‌تر باشد نشان از آن دارد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند میزان بالاتری از واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند (Mansourfar, 2006: 166). در جدول فوق مقدار ضریب همبستگی چندگانه R، برای متغیر مستقل سیاست‌های مسکن با مقدار ۰/۳۹۴ بدست آمده است که مقدار آن بین ۰ و ۱ است و این نشان دهنده تأثیرگذاری زیاد بین متغیر مستقل سیاست‌های مسکن و متغیر وابسته بی‌خانمانی می‌باشد. ضریب تعیین، با مقدار ۰/۱۵۵ بدست آمده است. ضریب تعیین تعدیل شده در جدول فوق ۰/۱۴۳ بدست آمده است. این بدین معناست که متغیر مستقل سیاست‌های مسکن توانسته است ۱۴ درصد از سهم واریانس متغیر وابسته بی‌خانمانی را تعیین کند. مقدار ضریب همبستگی چندگانه R، برای متغیر مستقل نابرابری در توزیع ثروت با مقدار ۰/۴۹۷ بدست آمده است. همانطور که ذکر شد مقدار آن بین ۰ و ۱ است و این نشان دهنده تأثیرگذاری زیاد متغیر مستقل نابرابری در توزیع ثروت و متغیر وابسته بی‌خانمانی می‌باشد. ضریب تعیین، با مقدار ۰/۲۴۷ بدست آمده است. ضریب تعیین تعدیل شده در جدول فوق ۰/۲۳۶ بدست آمده است. این بدین معناست که متغیر مستقل نابرابری در توزیع ثروت توانسته است ۲۳ درصد از سهم واریانس متغیر وابسته بی‌خانمانی را تعیین کند که این مقدار می‌تواند قابل توجه باشد.

۶. نتیجه گیری

به نظر می‌رسد بین سیاست‌های مسکن و بی‌خانمانی رابطه معناداری موجود است. بی‌خانمانی مسئله‌ای است که با توجه به تعاریف متفاوت دولتها از آن، در مراتب متفاوتی از اهمیت قرار دارد. اما همانند نتیجه حاصل از تحقیقات مکنزی (۲۰۱۲) و سالیوان (۲۰۲۲) و فیتزپاتریک (۲۰۰۶) باید به عنوان یک مسئله بزرگ در اولویت سیاست‌گذاریهای عمومی قرار بگیرد. از طرفی این مسئله و مشکلات بازار مسکن در هم تنیده‌اند. از آنجائی که بازار مسکن در آینده به سمت خصوصی‌سازی خواهد رفت به نظر می‌رسد یارانه‌های مسکن، در قالب تعدیل قیمت مسکن، وام‌های کم سود یا قرض الحسنه باید مؤلفه اصلی سیاست‌های مسکن برای خانواده‌های کم درآمد، یا مستاجر باشد. در تحقیقات اسنفر و فیتزپاتریک (۲۰۰۷) نیز بر این امر تاکید شده که دولت از طریق قوانین، تخصیص منابع، سیاست‌های مالیاتی و سیاست مسکن، می‌تواند بر قیمت‌ها و مقرون به صرفه بودن خانه و همچنین در دسترس بودن عرضه مناسب مسکن اجاره‌ای در کاهش بی‌خانمانی تأثیرگذار باشد. تأمین مالی مسکن برای گروه‌های خاص از جمله افراد بیمار یا حتی افراد مسن یا معلول، یا افرادی که دارای سوء سابقه هستند (بازگشت زندانیان به جامعه) می‌تواند بسیاری از بی‌خانمان‌ها را اسکان دهد که این امر با نتایج حاصل از تحقیق نژاد قادری (۲۰۲۵) مبنی بر اینکه برای ادغام معتادین در جامعه باید حمایت‌های دولتی مسکن وجود داشته باشد، همخوانی دارد. بر اساس تحقیقات کاستوری و شوکلا (۲۰۲۴) یکی از ضرورت‌های سیاست‌های دولت باید رفع و کاهش بی‌خانمانی باشد. چون همانند دیدگاه فاولر و همکاران (۲۰۱۹)، ناامنی در قیمت مسکن و عدم نظارت دولت بر اجاره‌بهای آن بزرگترین علت بی‌خانمانی است. دیچ و همکاران (۲۰۲۰) نیز در تحقیق خود در مورد تهیه مسکن در شرایط اضطرار و تثبیت قیمت مسکن به عنوان یک راه پیشگیری از مسئله بی‌خانمانی تاکید کرده‌اند.

- به نظر می‌رسد بین نابرابری توزیعی در ثروت و بی‌خانمانی رابطه معناداری موجود است.

نابرابری توزیعی در ثروت و درآمد باعث پدید آمدن شکاف عمیقی بین فقیر و غنی می‌شود و برخلاف بسیاری از تغییرات اقتصادی کوتاه مدت که اغلب محصول چرخه‌های طبیعی رشد و رکود اقتصادی هستند، به نظر می‌رسد نشان دهنده تغییرات اساسی در جامعه می‌باشند. از منظر مارکس (۱۹۶۴) کسانی که قدرت ندارند زندگی خود را حول استثمار هنجاری شکل می‌دهند. میلیونها نفر در سراسر جهان به دلیل اقدامات نئولیبرالی در اقتصاد از نظر مالی ناپایدار شده‌اند. همه جوامع محصول گفتمانهای بین ساختار قدرت و افراد هستند که به شدت باعث نابرابری می‌شود. صورت متفاوتی را می‌توان برای این نابرابری‌ها ذکر کرد که عبارتند از: ۱. جمعیت سالمند در حال افزایش که احتمالاً دارای حقوق کمی هستند. ۲. جمعیت زنان مشغول به کار در جامعه که دارای حقوق کمتری نسبت به مردان هستند. ۳. کاهش نفوذ اتحادیه‌ها و تغییر ساختارهای شغلی از تولید به مصرف بیشتر و دلالتی‌های متعدد. تعیین طبقه اجتماعی شامل عواملی است مثل تحصیلات، سبک زندگی، شهرت. پول معمولاً متغیر اصلی تاثیرگذار بر موقعیت اجتماعی است. موقعیتهای به دست آمده افراد در موقعیتهای مختلف آنها تاثیر می‌گذارد. ودان (۲۰۱۸) تاکید زیادی بر این مطلب دارد. همانطور که بریدرتون (۲۰۲۳) هم تاکید کرده است بی‌خانمانی ارتباط نزدیکی با سیستمهای رفاهی و سیاستهای آن و موانع ساختاری دارد. گارسیا و همکاران (۲۰۲۴)، نیز در تحقیقات خود در مورد بی‌خانمانی بر این مطلب تاکید کرده‌اند که عوامل ساختاری متعددی در کنار عوامل فردی در شیوع بی‌خانمانی دخیل هستند.

کاهش بی‌خانمانی مستلزم تلاشی هماهنگ و متقاطع دینفعانی است که در کاهش این موضوع دخیل هستند و شامل محققین، اعضای اجتماع، رفاه اجتماعی، سازمان‌های دولتی و جامعه مدنی می‌شود. چندین جنبه کلیدی برای در نظر گرفتن در این تلاش وجود دارد:

۱. راه‌حل‌های مسکن مقرون به صرفه: ساخت مسکن ارزان قیمت و ارائه وام برای مقرون به صرفه بودن مسکن، سنگ بنای کاهش بی‌خانمانی است. دولت‌ها، شرکت‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد نقش مهمی در تأمین مسکن ارزان قیمت دارند. حتی برای رهن و اجاره مسکن برای اقشار کم درآمد، هم وامهای قرض الحسنه می‌تواند مفید باشد. حمایت دولت از خانه اولی‌ها برای شروع زندگی و دوام آن موثر است.

۲. سیاست‌گذاری‌ها: سیاست‌ها و منابع دولتی می‌تواند به طور قابل توجهی بر بی‌خانمانی تأثیر بگذارد یا آن را تشدید نموده یا پیشگیری کرده و کاهش دهد. سیاست‌های مربوط به مسکن، رفاه اجتماعی و حمایت از درآمد می‌تواند مستقیماً بر نرخ بی‌خانمانی تأثیر بگذارد.

۳. تأمین مالی: بودجه و تخصیص منابع کافی توسط دولت برای کاهش نرخ بی‌خانمانی اساسی است. سرمایه‌گذاری در پیشگیری از بی‌خانمانی، از قبیل ارائه انواع آموزش رایگان در تحصیل، حرفه و شغل و مهارت. تخصیص منابع به طور یکدست بین تمام اقشار جامعه. نه فقط برای قشر خاص در قالب انواع سهمیه‌ها، سرپناه‌های اضطراری در مواقع بلایای طبیعی یا موارد اضطرار مالی، ارائه رایگان خدمات بهداشت روانی و درمان سوء مصرف مواد مخدر. برای رسیدگی مؤثر به این موضوع ضروری است.

۴. داده‌ها و تحقیقات: جمع‌آوری داده‌ها برای سیاست‌گذاری آگاهانه، شناسایی شکاف‌های خدماتی و تخصیص کارآمد منابع بسیار مهم است. داده‌های جامع و شمارش برای درک نرخ بی‌خانمانی و علل آن ضروری است.

۶. مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در این مقاله به صورت مساوی بوده است.

۷. منابع مالی

این مقاله حاصل پژوهش مستقل نویسندگان است و برای نوشتن آن، از هیچ سازمانی حمایت مالی دریافت نشده است.

۸. تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Allen, M., Benjaminsen, L., O'Sullivan, E. and Pleace, N. (2020) Ending Homelessness in Denmark, Finland and Ireland. Bristol: Policy Press.
- Bidaari, Sh. (2016). "A Look at the Lived Experience of Homelessness Among Women in Prostitution", Tehran: Sanjesh va Danesh, Rah-e Doctori. (In Persian).
- Bonds, Eric. (2021). Social Problems A Human Rights Perspective, Routledge.
- Bretherton, Joanne; Pleace, Nicholase editor. (2023) Routledge handbook of homelessness, Routledge.
- Dej, Erin, Stephen Gaetz, Kaitlin Schwan. (2020). Turning Off the Tap: A Typology for Homelessness Prevention, Springer Science+Business Media, LLC, part of Springer Nature.
- Dorling, D. (2014). All that is solid: How the great housing disaster defines our times, and what we can do about it. Penguin.
- Dorling, D. (2015). *All That Is Solid: How the Great Housing Disaster Defines Our Times*, and What We Can Do About It, London, Penguin.
- Dunn, Amina. (2018). "Partisans Are Divided over Fairness of the US Economy." Pew Research Center. www.pewresearch.org/fact-tank/2018/10/04/partisans-are-divided-over-the-fairness-of-the-u-s-economy-and-why-people-are-rich-or-poor/.
- Ebrahimi, L., A. and Mirzaei Rajaeooni, S., & Aabedian Shahraki, N. (2018), Bilingual Dictionary of Specialized Terms in Social Sciences, Tehran: Looyeh Publishing. (In Persian).
- Edgar, B. and Doherty, J. (eds) (2001) Women and Homelessness in Europe, Bristol: Policy Press..
- Elsinga, Marja (2015). Changing Housing Systems and their Potential Impacts on Homelessness. European Journal of Homelessness _ Volume 9, No. 1, June 2015.
- Field, Andy P. (2000) Discovering Statistics Using SPSS for Windows: Advanced Techniques for the Beginner. SAGE.
- Fitzpatrick, Suzanne. (2006). Explaining Homelessness: a Critical Realist Perspective, Housing, Theory and Society, 22:1, 1-17.
- Foucault, M. (1980). Power/knowledge. Vintage.
- Fowler, Patrick J. Peter S. Hovmand, Katherine E. Marcal, and Sanmay Das (2019), Solving Homelessness from a Complex Systems Perspective: Insights for Prevention Responses, Annual Review of Public Health Volume 40, pp 465-486.
- Gans, Herbert J. (1972), "The positive functions of poverty." American Journal of Sociology 78: 275-289.
- Garsia, Cheyenne. Doran, Kelly. Kushel, Margot. (2024): Homelessness And Health: Factors, Evidence, Innovations That Work, And Policy Recommendations. doi: 10.1377/hlthaff.2023.01049 HEALTH AFFAIRS 43, NO. 2: 164-171.
- Ghaderi, S., & Akbari, A. (2006). *Homelessness*, Tehran: Aron Publishing. (In Persian).
- Good Shepard. (2017). Homelessness Is Not a Choice. Available at www.go.odsh.ep.org.au/news-events/homelessness-is-not-a-choice/.
- Harding, Jamie. (2020-98). Post-war homelessness policy in the UK. Palgrave macmillan. ISBN 978-3-030-22116-4 ISBN 978-3-030-22117-1 (eBook). <https://doi.org/10.1007/978-3-030-22117-1> 17-1.

- Homeland Security. nd. "Protect Myself from Cyber Attacks." Retrieved August 11, (2017). (www.dhs.gov/how-do-i/protect-myself-cyber-attacks).
- Hopper, K. (2003) *Reckoning with Homelessness* (Ithaca: Cornell University Press).
- Hulchanski, D. (2009). Homelessness in Canada: Past, present, future. Conference keynote address for Growing Home: Housing and Homelessness in Canada. University of Calgary February 18, 2009.
- Jalaiepour, H., and Mohammadi, J. (2008). *Late Sociological Theories*, Tehran: Nashr-e Ney. (In Persian).
- Macionis, John (2017). *Social Problems*, Translated by Houshang Naibi, Tehran: Research Institute for Culture, Art and Communication. (In Persian).
- MacKenzie, D (2012), Homelessness: Definitions. In International Encyclopedia of Housing and Home, Editor-in-Chief Suzan Smith. Elsevier Ltd.
- Mansourfar, Karim (2006). *Advanced Statistical Methods with Computer Programs*, Tehran: University of Tehran Press. (In Persian).
- Nejadghaderi, Seyed Aria. Kadkhodamanesh, Azin. Mehmandoost, Soheil. Sharifi, Meraj. Tavakoli, Fatemeh. Bazrafshani, Maliheh. Sadat. Khezri, Mehrdad. Mirzaei, Hossein. Nsiri, Naser. Bajelan, Sakineh. Sattari, Marieh. Iranpour, Abedin. Sharifi, Hamid. (2025): The prevalence of homelessness and its associated factors among people who inject drugs in Iran: results from nationwide bio-behavioral surveillance surveys in 2020 and 2023. BMC Public Health. Jun 2;25:2036. doi: [10.1186/s12889-025-23204-2](https://doi.org/10.1186/s12889-025-23204-2).
- Neuhouser, Frederick (2023). *Diagnosing Social Pathology: Rousseau, Hegel, Marx, and Durkheim*, Translated by Soleiman Mirzaei Rajaeoni, Tehran: Vania. (In Persian).
- O'Sullivan, Eoin (2023), Historical perspectives on homelessness, in Bretherton, Joanne, Pleace, Nicholas, editor. (2023) *Routledge handbook of homelessness*, Routledge.
- Olsen, M.E. and M.N. Marger (1993), *Power in Modern Societies*, Boulder, CO: Westview Press.
- Parsell, C. (2018). *The Homeless Person in Contemporary Society*. New York, NY: Routledge.
- Pawson, H., Netto, G. & Jones, C. (2006) *Homelessness Prevention: A Guide to Good Practice* (London : Communities & Local Government).
- Peet, Richard; Hartwick, Elaine (2021). *Theories of Development: Contentions, Arguments, Alternatives*, Translated by Soleiman Mirzaei Rajaeoni, Adel Ebrahimi Looiyeh, and Aazin Farahpour, 3rd ed., Tehran: Looyeh. (In Persian).
- Pleace, N. (2016). Researching homelessness in Europe: Theoretical perspectives. *European Journal of Homelessness*, 10(3), 19–44.
- Neale, J. (2007). Homelessness and theory reconsidered. *Housing Studies*, 12(1), 47–61. <https://doi.org/10.1080/02673039708720882>.
- Saei, Ali (2009). *An Introduction to Social Research Methods*, Tehran: Agah Publishing. (In Persian).
- Sahraei, Soheila (2022). *Homelessness; Experiences and Identities of Homeless People: A Sociological Perspective*, Tehran: Vania. (In Persian).
- Sen, Amartya (2015). *Development as Freedom*, Translated by Mohammad Hossein Noori Naini, Tehran: Nay. (In Persian).
- Shiri, Tahmoures (2020). *Applied Statistical Topics in Humanities*, Tehran: Simaye Shargh Publishing. (In Persian).
- Shukla, K. (2024). *Trends, associated factors, and the policy necessities with a special focus on the Quality of Life (QoL) of the homeless populations*, in *Homelessness To Hope: research, policy and global perspectives*. Edited by Uday Chatterjee and Rajib Shaw. Elsevier Inc Press.
- Southworth, Stephanie and Sara Brallier (2023), *Homelessness in the 21st Century Living the Impossible American Dream*, Routledge.
- Standing, G. (2014). The precariat. *Context*, 13(4), 10–12. <https://doi.org/10.1177/15365>.
- Stephens, M., Fitzpatrick, S. and Elsinga, M. (2010) *Housing and Exclusion: Welfare Policies, Housing Provision and Labour Markets* (Brussels: European Commission).
- Stephens, Mark and Suzanne Fitzpatrick (2007), *Welfare Regimes, Housing Systems and Homelessness: How are they linked?* Centre for Housing Policy, University of York, UK.
- Stinchcombe, Arthur L. (2005). *The Logic of social research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Vaus, Da de. (2005). *Research Design in Social Research*, Translated by Houshang Naibi, Tehran: Agah. (In Persian).
- Vissing, Yvonne. Christopher G. Hudson, and Diane Nilan (2020). *Changing the Paradigm of Homelessness*, Routledge.